

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

دانشکده دندانپزشکی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای حرفه ای دندانپزشکی

عنوان:

بررسی میزان استرس دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی
اردبیل و عوامل مرتبط با آن در سال تحصیلی 96-97

استاد راهنما:

دکتر شیما نریمانی

استاد مشاور:

دکتر محمد نریمانی

دکتر سحر موسوی

نگارش:

سلمان ملایجردی

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی و درمانی اهواز
دانشکده دندانپزشکی

بسمه تعالی

گواهی اصالت پایان نامه

اینجانب **سلمان ملایجودی** دانش آموخته رشته دندانپزشکی مقطع دکتری حرفه ای به شماره دانشجویی ۹۰۲۸۱۶۰۲۹ گواهی می نمایم که این پایان نامه تحت عنوان: " بررسی میزان استرس دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل و عوامل مرتبط با آن در سالتحصیلی ۹۶-۹۷ " به راهنمایی خانم دکتر شیما نریمانی بطور کامل اصل و بدون هرگونه سرقت علمی/ادبی بر اساس تعریف 'Plagiarism' نگارش شده است و تمام یا قسمتی از آن توسط فرد دیگری در پایان نامه یا مراکز علمی دیگر ارائه نشده است. در ضمن اینجانب از مقررات مربوط به عدم رعایت صداقت در ارائه پایان نامه که منجر به مردود شدن و ارجاع به شورای پژوهشی دانشکده می شود، اطلاع کافی دارم.

۹۶/۱۲/۱۴

تاریخ و امضاء دانشجو

بدینوسیله اصالت (ORIGINALITY) و صحت نتایج این پایان نامه مورد تأیید
اینجانب دکتر شیما نریمانی استاد راهنما می باشد.

تاریخ و امضاء

^۱ Plagiarism یا سرقت علمی / ادبی عبارت است از استفاده از تمامی یا قسمتی از مطالب یا ایده‌های منتشر شده یا منتشر نشده فرد یا افراد دیگر بدون ذکر منبع بطور مناسب یا کسب اجازه در موارد ضروری.

سوگندنامه

الکون که با عنایت و الطاف بیکران الهی دوره دکتری دندانپزشکی را با موفقیت به پایان رسانده ام و مسئولیت خدمت به خلق را بر عهده گرفته ام در پیشگاه قرآن کریم * به خداوند قادر متعال که دانای آشکار و نهان است، و نامش آراش دلنمای خردمندان و یادش شغای آلام دردمندان، سوگند میدامی کنم که همواره حدود الهی و احکام مقدس دینی را محترم شمرم. از تضییع حقوق بیماران پسر میزرم و سلامت و بهبود آنان را بر منافع مادی و امیال نفسانی خود مقدم دارم، در معاینه و معالجه، حریم عفاف را رعایت کنم و اسرار بیماران خود جز به ضرورت شرعی و قانونی فاش نسازم. خود را نسبت به حفظ قداست حرفه پزشکی و حرمت همکاران متعهد بدانم و از آلودگی به اموری که با پرستکاری و شرافت و اخلاق پزشکی منافات دارد اجتناب ورزم، همواره برای ارتقاء دانش پزشکی خویش تلاش کنم و از دحالت در اموری که آگاهی و مهارت لازم را در آن ندارم خودداری نمایم. در امر بهداشت، اعتلاء فرسنگ و آگاهی های عمومی تلاش نمایم و تأمین، حفظ و ارتقاء سلامت جامعه را مسئولیت اساسی خویش بدانم.

سپهر بلبلجوردی
۱۳۹۷/۱۲/۱۴

سپاسگزاری:

از زحمات، تلاش‌ها و
راهنمایی‌های ارزنده استاد
راهنمای بزرگوارم
سرکار خانم دکتر شیما نریمانی
و اساتید مشاورم آقای دکتر
محمد نریمانی و خانم دکتر سحر
موسوی
بی‌نهایت سپاسگزارم.

تقدیم به:

همسر عزیز و مهربانم سمانه ، که با تمام وجود در این 6 سال همیشه پشتیبان من

محکمی برای تک تک، قدم های من بود!

پدر و مادر عزیزم که هرچه داشته ام و هر آنچه دارم در سایه ی این عزیزان بوده

است.

خواهر و برادران عزیزم که وجودشان همیشه باعث دلگرمی من بوده و هست.

دوست عزیزم داود محمودی رزیدنت جراحی مغز و اعصاب که 5 سال همراه شدن با

او برایم بزرگترین گنج زندگی بوده است.

دوست مهربانم دکتر وحید انوری زاده که بودن در کنار او تمامی مشکلات دانشکده را

برایم آسان می نمود.

دوستان مهندسیم ابوالفضل زارعی و اسماعیل کلاته میمیری که قشنگ ترین خاطرات

بهترین دوران عمرم را برایم رقم زدند.

هم اتاقی های عزیزم دکتر بهراد توفیق، دکتر امین منگوری و دکتر امیرعباس مرادی

که مرا در انجام این پایان نامه یاری دادند.

دوستان عزیزم حسین ، فهیمه و شهریار که همیشه مهربانند و آرام و افق جدیدی را در

دوستی به روی من و همسرم گشودند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
53	<u>چکیده</u>

فصل اول : کلیات تحقیق

Error! Bookmark not defined.	<u>1-1. مقدمه و بیان مسئله</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>2-1. تعریف واژه‌ها</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>3-1. اهداف تحقیق</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>1-3-1. هدف کلی</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>2-3-1. اهداف اختصاصی</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>3-3-1. اهداف کاربردی</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>4-3-1. سؤالات تحقیق</u>

فصل دوم : پیشینه تحقیق

Error! Bookmark not defined.	<u>1-2. مبانی نظری تحقیق</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>1-1-2. استرس چیست؟</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>2-1-2. استرس و فرضیه بحران</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>3-1-2. نشانه های استرس</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>4-1-2. علائم استرس</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>5-1-2. اثرات و پیامدهای استرس</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>6-1-2. واکنش های فیزیولوژیک</u>
Error! Bookmark not defined.	<u>7-1-2. بیماریهای ناشی از استرس</u>

- Error! Bookmark not defined.**.....[8-1-2. واکنش های روانی یا سایکولوژیک](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[9-1-2. مکانیسم های زیست شناختی استرس](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[1-9-1-2. هورمون های استرس](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[10-1-2. عوامل استرس زا](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[1-10-1-2. محیط طبیعی](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[2-10-1-2. فرد](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[1-2-10-1-2. تیپ رفتاری الف](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[2-2-10-1-2. چهار خصوصیت اصلی تیپ رفتاری الف](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[3-10-1-2. محیط کار](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[1-3-10-1-2. کار بسیار سنگین](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[2-3-10-1-2. کار سبک](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[3-3-10-1-2. ابهام نقش](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[4-3-10-1-2. تعارض نقش](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[5-3-10-1-2. مسئولیت](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[6-3-10-1-2. روابط در کار](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[7-3-10-1-2. تغییرات در کار](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[4-10-1-2. فقر](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[5-10-1-2. استرس و دگرگونی های اجتماعی](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[1-5-10-1-2. منابع استرس اجتماعی](#)
- Error! Bookmark not defined.**.....[2-5-10-1-2. منابع استرس ناشی از زندگی شخصی](#)

Error! Bookmark not defined. 3-5-10-1-2. عوامل فردی و اجتماعی مقاومت در برابر استرس
defined.

Error! Bookmark not defined. 1-3-5-10-1-2. ویژگی های موقعیت استرس زا

Error! 2-3-5-10-1-2. ویژگی های روانشناختی و زیست شناختی فردی و محیط اجتماعی

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. 3-3-5-10-1-2. محیط اجتماعی

35 2-2. مروری بر مطالعات گذشته.

فصل سوم: روش اجرای تحقیق

Error! Bookmark not defined. 1-3. نوع پژوهش

Error! Bookmark not defined. 2-3. جمعیت مورد مطالعه.

Error! Bookmark not defined. 3-3. نمونه برداری و روش نمونه گیری

Error! Bookmark not defined. 4-3. روش گردآوری اطلاعات.

Error! Bookmark not defined. 5-3. ملاحظات اخلاقی.

Error! Bookmark not defined. 6-3. روش تجزیه و تحلیل داده ها و بررسی آماری

Error! Bookmark not defined. 7-3. جدول متغیرها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

Error! Bookmark not defined. 1-4. آمار توصیفی

Error! Bookmark not defined. 1-1-4. اطلاعات دموگرافیک

Error! Bookmark not defined. 2-1-4. پرسش نامه ی DASS21

Error! Bookmark not defined. 3-1-4. پرسش نامه محقق ساخته.

Error! Bookmark not defined.....	2-4 بررسی فرضیه های تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	1-2-4 بررسی فرضیه اول تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	2-2-4 بررسی فرضیه دوم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	3-2-4 بررسی فرضیه سوم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	4-2-4 بررسی فرضیه چهارم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	5-2-4 بررسی فرضیه پنجم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	6-2-4 بررسی فرضیه ششم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	7-2-4 بررسی فرضیه هفتم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	8-2-4 بررسی فرضیه هشتم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	9-2-4 بررسی فرضیه نهم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	10-2-4 بررسی فرضیه دهم تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	11-2-4 بررسی فرضیه یازدهم تحقیق
72	12-2-4 بررسی فرضیه دوازدهم تحقیق

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

Error! Bookmark not defined.....	1-5 بحث
Error! Bookmark not defined.....	1-1-5 استرس غیر طبیعی
Error! Bookmark not defined.....	2-1-5 عوامل استرس زا
Error! Bookmark not defined.....	2-5 نتیجه گیری
Error! Bookmark not defined.....	3-5 پیشنهادات تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	4-5 محدودیت های تحقیق

فهرست نمودارها

عنوان

صفحه

نمودار 1-4. توزیع دانشجویان شرکت کننده در مطالعه بر حسب جنس 48

Error! Bookmark 2-4. توزیع دانشجویان شرکت کننده در مطالعه بر اساس سال تحصیلی

not defined.

Error! Bookmark 3-4. توزیع دانشجویان شرکت کننده در مطالعه بر حسب وضعیت تاهل

not defined.

Error! Bookmark 4-4. توزیع دانشجویان شرکت کننده در مطالعه بر حسب وضعیت اسکان

not defined.

Error! 5-4. میانگین نمره استرس در دانشجویان بر حسب جنس با معیار DASS21

Bookmark not defined.

Error! 6-4. میانگین نمره استرس دانشجویان بر حسب سال تحصیلی با معیار DASS21.

Bookmark not defined.

Error! 7-4. میانگین نمره استرس در دانشجویان بر حسب وضعیت تاهل با معیار DASS21.

Bookmark not defined.

Error! 8-4. میانگین نمره استرس در دانشجویان بر حسب وضعیت اسکان با معیار DASS21.

Bookmark not defined.

Error! Bookmark 9-4. میانگین توزیع استرس در تمامی نمونه بر اساس معیار DASS21

not defined.

Error!

نمودار 4-10. پاسخ شرکت کنندگان در مطالعه به سوال کلی پرسش نامه محقق ساخته

Bookmark not defined.

فهرست جداول

عنوان

صفحه

جدول 3-1. بررسی بندهای پرسش نامه DASS21.....**Error! Bookmark not defined.**

جدول 3-2. کلید پرسش نامه DASS21.....**Error! Bookmark not defined.**

جدول 4-1. میزان توزیع استرس در دانشجویان با مینا قرار دادن آزمون علوم پایه **Error! Bookmark**

not defined.

جدول 4-2. میزان توزیع استرس در دانشجویان به تفکیک جنس **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-3. میزان توزیع استرس در دانشجویان بر اساس وضعیت تاهل **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-4. میزان توزیع استرس در دانشجویان بر اساس وضعیت اسکان **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-5. آزمون برابری میانگین برای دو گروه مستقل دختر و پسر **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-6. آزمون برابری میانگین برای دو گروه مستقل متاهل و مجرد **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-7. آزمون برابری میانگین برای دو گروه مستقل بومی و غیر بومی **Error! Bookmark not**

defined.

جدول 4-8. آزمون لون برای یکسانی واریانس نمره استرس در ورودی های مختلف **Error!**

Bookmark not defined.

جدول 4-9. آزمون واریانس یکراهه برای بررسی ارتباط استرس بین ورودی های مختلف **Error!**

Bookmark not defined.

جدول 4-10. آزمون برابری میانگین مجموع عوامل استرس زا برای محدوده ی طبیعی و غیر طبیعی

Error! Bookmark not defined......

جدول 4-11. آزمون برابری میانگین مجموع عوامل استرس زا در محدوده ی غیر طبیعی بر حسب جنس

Error! Bookmark not defined......

Error! جدول 4-12. آزمون برابری میانگین عوامل استرس زا در محدوده ی غیر طبیعی بر حسب تاهل

Bookmark not defined.

Error! جدول 4-13. آزمون لون برای یکسانی واریانس میانگین عوامل استرس زا بر حسب سال تحصیلی

Bookmark not defined.

جدول 4-14. آزمون واریانس یکراهه برای بررسی ارتباط میانگین عوامل استرس زا بر اساس ورودی

Error! Bookmark not defined......

جدول 4-15. آزمون برابری میانگین مجموع عوامل استرس زا برای محدوده ی طبیعی و غیر طبیعی

Error! Bookmark not defined......

جدول 4-16. آزمون برابری میانگین مجموع عوامل استرس زا در محدوده ی غیر طبیعی بر حسب جنس

Error! Bookmark not defined......

جدول 4-17. آزمون برابری میانگین عوامل استرس زا در محدوده ی غیر طبیعی بر حسب سال تحصیلی

Error! Bookmark not defined......

جدول 4-18. آزمون همبستگی پیرسون بین نمره ی استرس دانشجویان با میانگین عوامل استرس زا بین

دانشجویان قبل از علوم پایه و دانشجویان بالینی 70

Error! Bookmark not defined......DASS21 نامه پرسش نامه

جدول پ-1. عوامل استرس زای اجتماعی از دیدگاه هلمز و راهه

defined.

Error! جدول پ-3. میانگین نمرات پاسخ دانشجویان دوره بالینی به سوالات پرسش نامه محقق ساخته

Bookmark not defined.

جدول پ-4. میانگین نمره عوامل استرس زا در دانشجویان دوره بالینی با استرس طبیعی و غیر طبیعی

Error! Bookmark not defined......

جدول پ-5. میانگین عوامل استرس زا در دانشجویان دوره بالینی با استرس غیرطبیعی بر حسب جنس

Error! Bookmark not defined......

Error! جدول پ-6. میانگین عوامل استرس زا در دانشجویان دوره بالینی بر حسب سال تحصیلی

Bookmark not defined.

جدول پ-7. میانگین نمرات دانشجویان قبل از آزمون علوم پایه به سوالات پرسش نامه محقق ساخته

Error! Bookmark not defined......

جدول پ-8. میانگین نمره عوامل استرس زا در دانشجویان قبل علوم پایه با استرس طبیعی و غیر طبیعی

Error! Bookmark not defined......

جدول پ-9. میانگین عوامل استرس زا در دانشجویان قبل علوم پایه با استرس غیرطبیعی بر حسب جنس

Error! Bookmark not defined......

Error! جدول پ-10. میانگین نمره عوامل استرس زا در دانشجویان علوم پایه بر حسب سال تحصیلی

Bookmark not defined.

Error! جدول پ-11. آزمون Dunnett T3 برای بررسی ارتباط دقیق بین ورودی های مختلف

Bookmark not defined.

Error! Bookmark جدول پ-12. آزمون Tukey برای بررسی ارتباط دقیق بین ورودی های مختلف

not defined.

فهرست ضمائم

عنوان

صفحه

Error! Bookmark not defined...... پرسش نامه DASS21

Error! Bookmark not ..... پرسش نامه ی محقق ساخته برای دانشجویان بعد از آزمون علوم پایه

defined.

Error! Bookmark not ..... پرسش نامه ی محقق ساخته برای دانشجویان قبل از آزمون علوم پایه

defined.

Error! Bookmark not defined...... مقیاس 43 ماده ای هلمز و راهه

Error! Bookmark not defined...... کد متغیر های موجود در مطالعه

Error! Bookmark not defined...... جداول مربوط به عوامل استرس زا در دانشجویان بالینی

Error! Bookmark not defined...... جداول مربوط به عوامل استرس زا در دانشجویان علوم پایه

Error! Bookmark not defined...... جداول مربوط به فرضیه های فصل چهارم

اختصارات

DASS: Depression, Anxiety, Stress Scale

DES: Dental Environmental Stress

GAS: General Adaptation Syndrome

ACTH: Adreno Corticotropic Hormone

CRF: Corticoid Releasing Syndrome

PTSD: Post Traumatic Stress Disorder

چکیده

مقدمه: دانشجویان رشته ی دندانپزشکی علاوه بر استرس های محیط آموزشی در معرض استرس های محیط بالینی نیز قرار می گیرند. در صورتی که استرس های روانی طولانی مدت شود و یا بدون درمان باقی بماند، منجر به بروز علائم روانی و جسمانی می گردد. هدف از این تحقیق بررسی میزان استرس در دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل و نیز مشخص سازی عوامل مرتبط با آن بود.

مواد و روش کار: این مطالعه ی توصیفی-تحلیلی در بین تمامی دانشجویان دندانپزشکی دانشکده ی دندانپزشکی اردبیل، در سال تحصیلی 96-97 صورت گرفت. در این تحقیق از دو پرسش نامه به صورت همزمان استفاده شد. پرسش نامه ی اول DASS21 و پرسش نامه ی دوم محقق ساخته و برای بررسی عوامل تولید استرس بود. 190 نفر از دانشجویان به پرسش نامه ها پاسخ دادند. اطلاعات به دست آمده از پرسش نامه ها با نرم افزار SPSS ویرایش 22 و به کمک آزمون های ANOVA، Tukey، Dunnett T3 و t-test مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: یافته های این تحقیق نشان داد که 5/59٪ از دانشجویان دارای استرس غیر طبیعی هستند. میزان استرس در دانشجویان ورودی مهر سال پنجم به طور معنی داری بیشتر از سایرین بود. همچنین میزان استرس در دو جنس تفاوت معنی داری داشت. استرس در دانشجویان متأهل با مجردها تفاوت معناداری نداشت و استرس یکسانی را درک می کردند. دانشجویان بومی و غیر بومی تفاوت معنی داری در استرس نداشتند. عوامل استرس زای دانشگاهی به طور معنی داری بیش از عوامل غیر دانشگاهی در سطوح استرس این دانشجویان نقش داشتند.

نتیجه گیری: با توجه به نتایج این تحقیق و بالا بودن میزان استرس در دانشجویان دندانپزشکی، توجه بیشتر مسئولین دانشکده به این مقوله ضروری به نظر می رسد. همچنین توجه ویژه ای به دانشجویان ورودی مهر سال پنجم که به تازگی وارد کلینیک شده اند مورد نیاز است. دانشجویان دختر نیز با توجه به معنی دار بودن استرس در آن ها نسبت به دانشجویان پسر نیازمند توجه بیشتری می باشند.

کلمات کلیدی: استرس، عوامل استرس زا، دانشجوی دندانپزشکی